

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

ZINĀTNISKIE RAKSTI

4

(XXIV)

Grāmata un sabiedrība Latvijā līdz 1945. gadam

RAKSTU KRĀJUMS

RĪGA 2019

UDK / UDC 02(474.3)(05)
La805

Galvenais redaktors / Editor-in-Chief
ANDRIS VILKS

Atbildīgā redaktore / Managing editor
SANITA BRIEŽKALNE

Literārā redaktore (latviešu valoda) / Copy editor (Latvian)
IEVA JANSONE

Literārā redaktore (vācu valoda) / Copy editor (German)
BEATA PAŠKEVICA

Literārais redaktors (angļu valoda) / Copy editor (English)
JURIS BEŅĶIS

Tulkojumi angļu valodā / English translation
JURIS BEŅĶIS

Māksliniece / Layout artist
UNA GRANTS

Iespiests Jelgavas tipogrāfijā / Printed by Jelgavas tipogrāfija

Rakstu krājums ir apstiprināts izdošanai ar Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta Zinātniskās padomes 21.11.2018. sēdes lēmumu Nr. 2018/11.

The compilation of articles has been published pursuant to Decision No 2018/11 taken by the Research Committee of the Institute of Literature, Folklore and Art of the University of Latvia on 21 November 2018.

ISSN 1691–5941

© Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2019

Krājumā ievietotie raksti ir recenzēti.

Pārpublicēšanas gadījumā nepieciešama Latvijas Nacionālās bibliotēkas atļauja.

ISSN 1691–5941

© National Library of Latvia, 2019

The articles have been reviewed.

No part of this publication may be reproduced without the permission of the National Library of Latvia.

Saturs / Contents

- 11 **PRIEKŠVĀRDS**
 14 **PREFACE**
- LILIJA LIMANE
 17 Alekseja Apīņa pētniecības virzieni un metodes
 31 *Aleksejs Apinis: Research Directions and Methods*
- MĀRA GRUDULE
 33 Augšup pa lejupslīdošām kāpnēm jeb literatūrvēsturnieks 21. gadsimtā
 45 *Going Up the Down Staircase: Literary Historians in the 21st Century*
- 47 **GRĀMATNIECĪBAS VĒSTURE**
HISTORY OF BOOKS
- IVETA LEITĀNE
 48 Das jüdische Buch in Kurland, Livland und Inffantien bis zur Mitte der
 40er Jahre des 19. Jahrhunderts
 64 *Ebreju grāmata un literatūra Kurzemē, Vidzemē un Latgalē līdz 19. gs. 40. gadu vidum*
- EDGARS CESKE
 66 Daži apsvērumi par Dāvida Kranca grāmatas “Vecā un jaunā brāļu vēsture”
 (*Alte und neue Brüder-Historie*, Barby 1771) tulkojumu latviešu valodā un
 tā norakstiem (18. gs. otrā puse – 19. gs. pirmā puse)
 82 *Reflections on the Latvian Translation of David Crazn’s Book Alte und Neue Bruder–
 Historie (The Old and New Brethren – A History, Barby 1771) and Two Copies (Second
 Half of 18th and First Half of 19th Centuries)*
- MĀRTIŅŠ BOIKO
 84 Jezuītu lauku misiju grāmatas un latgaliešu tradicionālā mūzika. Dažas
 piezīmes, pieņēmumi un atziņas
 93 *The Books of the Rural Jesuit Missions and High Latvian (Latgalian) Traditional Music.
 Notes, Assumptions and Conclusions*

ARTIS ĒRGLIS

- 94 Iespiedgrafikas dižgars. Richards Zarrīņš poligrāfista acīm
112 *The Doyen of Printing Graphics. Richards Zarrīņš Through the Eyes of a Printer*

GUNTA JAUNMUKTĀNE

- 113 “..grāmata bija un ir vienmēr palikusi mana politika” – grāmatizdevējs
Oskars Jēpe (1875–1951)
128 “..the book was and will always be my politics” – *Publisher Oskars Jēpe (1875–1951)*

INDULIS ZVIRGZDIŅŠ

- 129 Autors cietumā, grāmata aizliegta: Jānis Kroders “Kā savilkās mākoņi pār
Baltijas ciemiem”
142 *The Author Jailed and the Book Banned : Jānis Kroders: How the Clouds Gathered over
the Baltic Villages*

AILE MÖLDRE (AILE MELDRE)

- 144 Publishing Houses and Book Production in Estonia, 1918–1940
163 *Izdevniecības un grāmatu produkcija Igaunijā no 1918. līdz 1940. gadam*

VIESTURS ZANDERS

- 164 Latvijas Republikas (1918–1940) grāmatniecības izpētes bāze Latvijas
Nacionālajā arhīvā
175 *The National Archives of Latvia as a Basis for Research Studies on Books in the Republic
of Latvia (1918–1940)*

ANDREJS VEISBERGS

- 176 Tulkotās literatūras grāmatas 1918–1944 (tulkotāji, apjomi, avotvalodas,
kvalitāte un tendences)
198 *Translated Literature in the Period 1918–1944 (Translators, Volume, Source Languages,
Quality and Trends)*

201 LITERATŪRZINĀTNE
LITERARY STUDIES

LAURA KREIGERE-LIEPIŅA

- 202 Monstri un zīmes, to interpretācija Daniela Hermaņa poēmā *De monstroso
partu*
222 *Interpretation of Monstrous Births and Omens in the Poem by Daniel Hermann
De Monstroso partu (On Monstrous Births)*

ANNA STRODE

- 223 Tipogrāfs Gerhards Šrēders un latīņu okazionālā dzeja
 232 *Typographer Gerhard Schröder and Latin Occasional Poetry*

PAULS DAIJA

- 233 Jelgavas kalendārs “Jauna un veca laika grāmata” tautas apgaismības ideju
 kontekstā (1762–1798)
 246 *The Jelgava/Mitau Calendar Jauna un veca laika grāmata (The Book of New and Old
 Times) Within the Context of the Ideas of the Popular Enlightenment (1762–1798)*

SKAIDRĪTE KALVĀNE

- 247 Par dažiem nepazīstamiem katoļu manuskriptiem latgaliešu valodā
 258 *On Certain Unidentified Catholic Manuscripts in the Latgalian Language*

INĀRA KLEKERE

- 260 Lielā franču revolūcija: atstarojumi un apjēgumi vēlinās apgaismības
 latviešu literatūrā
 272 *The French Revolution: Reflections and Cognitions in Late–Enlightenment Latvian
 Literature*

ASTRA ŠMITE

- 272 Olgas Resnevicās-Sinjorelli sarakste ar Raini un Aspaziju
 282 *Correspondence of Olga Resnevic-Signorelli with Rainis and Aspazija*

285 **BIBLIOTĒKU VĒSTURE UN KRĀJUMI**
HISTORY OF LIBRARIES AND COLLECTIONS

KRISTĪNE ZAĻUMA

- 286 Vidzemes muižu bibliotēku vēsturiskie portreti (18. gs.–20. gs. pirmā puse)
 304 *Historical Portraits of Manor Libraries in Livland (18th–Early 20th Centuries)*

TĀLIS PUMPURIŅŠ

- 305 Ievērojamais grafisko portretu kolekcionārs Aleksandrs Hasings. Ieskats
 dzimtas vēsturē Cēsīs un Pēterburgā
 318 *Notable Collector of Graphic Portraits Alexander Hasing. An Insight into His Family
 History in Cēsis (Wenden) and St. Petersburg*

GUNTA JAUNMUKTĀNE

“..grāmata bija un ir vienmēr palikusi mana politika” – grāmatizdevējs Oskars Jēpe (1875–1951)

2017. gadā apritēja 65 gadi kopš grāmatizdevēja Oskara Jēpes (1875–1951) aiziešanas aizsaulē. Viņa devīze bija: “Es .. nepievienojos nekādai politiskai partijai – grāmata bija un ir vienmēr palikusi mana politika.”

Savu izdevēja darbību Jēpe iesāka 1905. gadā. Izdevniecības darbā viņa literārais konsultants bija bibliogrāfs, literatūrvēsturnieks un tulkotājs Kārlis Egļe.

Oskars Jēpe izdeva gan iesācēju, gan pazīstamu autoru sacerējumus, piemēram, Burtnieces, Jāņa Grīna, Jāņa Kārsteņa, Zeltmata, Jāņa Jaunsudrabiņa, Pāvila Roziša, Teodora Zeiferta un citu rakstnieku darbus.

Lielāko un nozīmīgāko Jēpes izdevumu vidū minami Augusta Brača, Jura Neikena, Edvarda Treimaņa-Zvārguļa, Aleksandra Dauges, Zeltmata, Eduarda Veidenbauma darbu sakopojumi ar plašiem biogrāfiskiem apcerējumiem; Matīsa Kaudzītes “Atmiņas no tautiskā laikmeta”, Kārļa Egles sastādītais krājums – latviešu rakstnieku autobiogrāfijas trīs daļās “Atziņas” u. c.

Visā darbības laikā Oskars Jēpe izdeva ap 220 grāmatu tuvu pie 1 miljona eksemplāros.

Latviešu grāmatniecības vēsturē līdzās lielajiem grāmatu apgādiem arī Oskaram Jēpem pieder kaut neliela, tomēr cienījama, nozīmīga un paliekoša vieta.

Atslēgvārdi: Oskars Jēpe, grāmatizdevējs, Kārlis Egļe, Oskara Jēpes bibliotēka, grāmatsējējs, izdevējdarbība.

2017. gadā aprit 65 gadi kopš grāmatizdevēja Oskara Jēpes (1875–1951) aiziešanas aizsaulē. Viņa dzīves devīze bija: “Es .. nepievienojos nekādai politiskai partijai – grāmata bija un ir vienmēr palikusi mana politika” [19] (*1. att.*).

1. attēls. Oskars Jēpe. Cēsis, 1925. gada 6. jūnijs.
Foto: Gotlībs Matīss.

LU Akadēmiskā bibliotēka

Grāmatizdevējs Oskars Jēpe dzimis 1875. gada 5. jūnijā Jaunpiebalgas pagasta Mežviekšēlēs drēbnieka ģimenē. Savās atmiņās “Gara jūdze īsos soļos” [17] Jēpe rakstīja, ka jau pirms skolas apmeklēšanas pratis ne tikai lasīt, bet arī rakstīt un, apmeklējot vietējo pagastskolu, tēvs lūdzis skolotāju, lai pasniedzot dēlam arī privatstundas vācu un krievu valodā.

Ātri apguvis pagastskolas mācību kursu, zēns turpināja mācības draudzes skolā. Pēc tēva nāves 1888. gadā Jēpi pieņēma audzināšanā Jaunpiebalgas mācītājs Emīls Kēlbrants (1863–1895), un jauneklis līdz 1890. gadam turpināja tālāku izglītību mācītājmuižā. 1891. gadā viņu nodeva pie grāmatizdevēja un tirgotāja Jāņa Ozola (1859–1906) par grāmatsējēja mācekli. Līdz pat 1894. gadam jaunais darbinieks strādāja sākumā Vecpiebalgas Kūrēnos, tad Cēsīs.

Jēpe vēlāk atmiņās atzina, ka tur gan vairāk nodarbojies grāmatu veikalā, nevis sietuvē, tādēļ nolēmis papildināties amatā un aizbraucis uz Rīgu. 1894. gadā jauneklis iestājās J. Lindes grāmatu sietuves kursos un 1896. gadā, pabeidzis grāmatsējēja apmācību, atgriezās pie Ozola Cēsīs, lai vadītu viņa grāmatu sietuvi. Jau šajā laikā Ozols sevišķu uzmanību pievērsa grāmatas ārējam izskatam, tāpēc bija vajadzīgs enerģisks un zinošs sietuves vadītājs. Tomēr Jēpe visas iegūtās zināšanas uzskatīja par trūcīgām un pēc dažiem gadiem nolēma papildināties grāmatu siešanas amatā

Vācijā. Ar Kēlbranta un Ozola labvēlību viņš 1898. gadā no aprīļa līdz septembrim mācījās Glauhavas grāmatsiešanas skolā Saksijā. Pēc kursu beigšanas Jēpe gribēja tālāk doties mācīties uz Parīzi, tāpēc mācību laikā līdztekus mācījās franču valodu, kuru gluži labi arī apguva. Taču Jānis Ozols ar sajūsmu rakstīja, ka izdošot jaunas grāmatas, un aicināja viņu atkal atpakaļ uz Cēsīm. Jēpes vārdiem, “tā kā jau biju saindējies ar grāmatnieka indi” [1], izšķīrās par palikšanu dzimtenē un turpināja strādāt pie Ozola gan kā grāmatu sietuves, gan kā izdevniecības vadītājs.

Pateicoties savai amata prasmei, 1903. gadā Jēpe atvēra Cēsīs savu grāmatsietuvi [18]. Sākumā darbnīca tika ierīkota Pils ielā blakus policijas namam ļoti mazā istabiņā, kur ziemā naktīs bieži vien sasala klīsteris un strādājot sala rokas. Bet, kā vēlāk viņš rakstīja atmiņās: “..bija sajūsma par darbu, par darba panākumiem, par darba svētību” [18]. Neatlaidīgais darbs vainagojās panākumiem, un jau pēc pāris gadiem centīgais grāmatsējējs varēja pārcelties uz ērtākām telpām tās pašas ielas otrā pusē un iegādāties arī papes šķēres. Sietuvi atverot, viņam bijusi tikai *hefilade* (darba rīks grāmatu sējējiem, uz kura sašuj grāmatas), papīra griežamā mašīna un zeltījuma prese [18].

Visu mūžu, īpaši iemīļojis un praktizējis grāmatsējēja darbu, Jēpe jau kopš 1903. gada piedalījās grāmatsējēju izstādēs Cēsīs, Vilandē, Tērbatā un Pēterburgā, kur par glītajiem iesējumiem saņēma zelta, sudraba un bronzas medaļas.

Tomēr daudzu gadu darbs Ozola apgādā rosināja vēlmi arī pašam izdot grāmatas. Čakli strādājot sietuvē un iekrājot līdzekļus, 1905. gadā Jēpe jau nodibināja Cēsīs savu izdevniecību, 1907. gadā Rīgas ielā 17 atvēra grāmatveikalu un 1911. gada 18. maijā saņēma Vidzemes guberņas valdes atļauju [22] atvērt tipogrāfiju Cēsīs, Rīgas ielā 43. Ražīgais darbs deva iespēju iegādāties arī pašam savu māju Rīgas ielā 27 [18].

Paplašinoties izdevējdarbībai, 1922. gadā arī Rīgā, Suvorova ielā 24/26 (tagad K. Barona ielā) Jēpe atvēra izdevniecības nodaļu un grāmatu veikalu ar bibliotēku, kuri pastāvēja līdz 1929. gada 1. decembrim. Pēc savstarpējas vienošanās 1929. gada beigās grāmatu veikalu ar visu iekārtu atpirka komanditsabiedrība grāmatu apgāds “Rīts” – L. Ausējs un biedri [21].

1920. gada sākumā ar saraksti par Rabindranata Tagores (*Robindronath Thakur*; 1861–1941) lugas “Pasta nams” tulkojuma izdošanu [8] aizsākās izdevēja cieša sadarbība ar bibliogrāfu, literatūrvēsturnieku un tulkotāju Kārli Egli (1887–1974). Kad 1922. gada janvārī Egle no Rēzeknes pārcēlās uz Rīgu, Jēpe uzaicināja daudzsološo literātu pie sevis darbā. Oficiāli viņš skaitījās Jēpes lasāmās bibliotēkas vadītājs, bet praktiski bija literārais padomnieks un tuvākais līdzstrādnieks. Bibliotēku veikala telpās iekārtoja un atvēra 1923. gada pavasarī, un tajā, kā rakstīja Egle, “nemitīgi apgrozījās burtiski gandrīz visa latviešu rakstnieku vecā un jaunākā paaudze” [8]. Tomēr sparīgais darbs neturpinājās ilgi. Bibliotekāra Jāņa Misiņa (1862–1945) aicināts, Egle pārgāja darbā uz Rīgas pilsētas Jāņa Misiņa bibliotēku par bibliotēkas pārzini. Kaut arī no daudziem citiem literātiem par savu palīgu Misiņš bija izraudzījies

2. attēls. Oskars Jēpe ģimenes lokā.
Cēsis, 1906. gada 19. jūnijs.
Fotogrāfs nezināms.

LU Akadēmiskā bibliotēka

tieši Egli, viņu tomēr māca bažas, kā varēs sadarboties ar ievērojamo grāmatu krājēju. Tajā pašā laikā priecēja arī doma, ka atalgojums būs nedaudz labāks kā pie Jēpes, bet galvenais – “man jau arvien pa Misiņa bibliotēku jārakņājas savu literārisko darbu lietās, tā ka tagad, tajā strādājot arī savu dienas darbu, tas būs parocīgāk” [9]. 1925. gada 30. septembrī, nu jau bijušais bibliotēkas vadītājs nodošanas un pieņemšanas dokumentā norādīja: “O. Jēpes bibliotēkas inventāru pēc inventāra sarakstiem kā latvju, tā krievu un vācu grāmatām [...] līdz ar attiecīgiem bibliotēkas arhīva dokumentiem, lasītāju un citām grāmatām kārtībā šodien nodevu E. Briedis jaunkundzei” [5].

Vēlāk Kārlis Egle, ar prieku un patiku atceroties sadarbību, rakstīja, ka šis interesantais laiks no 1922. līdz 1925. gadam bijis spraiga darba un lielu panākumu laiks viņiem abiem. Šajos gados arī aizsākās plašā radošā sadarbība gan ar latviešu rakstniekiem, gan māksliniekiem, kura turpinājās arī 1925. gadā un vēlāk, kad viņš kļuva par Misiņa bibliotēkas vadītāju. Mazākā apjomā, bez rakstnieku līdzdarbības, Jēpes bibliotēkas darbs pastāvēja līdz pat 20. gadu beigām, kad viņš bija spiests krājumu par niecīgu samaksu pārdot Rīgas pilsētas Bibliotēku centrālei, kuru vadīja rakstnieks Ernests Birznieks-Upītis (1871–1960). Vēlāk tomēr daļa grāmatu nonāca arī Misiņa bibliotēkā [8].

1929. gada beigās, materiālu grūtību dēļ likvidējis Rīgas nodaļu, Jēpe pārgāja strādāt atkal tikai uz Cēsīm. Visā izdevējdarbības laikā Oskars Jēpe izdeva ap 220 grāmatu tuvu pie 1 miljona eksemplāros (2. att.).

Izdevējdarbība

Sava apgāda darbību Oskars Jēpe iesāka 1905. gadā, izdodams tolaik vēl jauna un maz pazīstama dzejnieka Apsesdēla (īst. v. Augusts Apsītis, 1880–1932) pirmos dzeju krājumus “Tumsā un tvanos” un “Tālu vēl rīts”. Pirmajam krājumam “Tumsā un tvanos” cenzūras atļauja tika dota Sanktpēterburgā 1905. gada 20. augustā, otrajam krājumam – “Tālu vēl rīts” atļauju parakstīja 1905. gada 21. novembrī, bet jau 1906. gada 20. janvārī cenzūra atļāva šo krājumu izdot atkārtoti.

Tas bija nemierpilns laiks, un abi dzeju krājumi iznāca ar firmas “Laika gars” nosaukumu. Tā Jēpe nosauca savu jauno izdevniecību, lai izdevēja persona nepievērstu vietējās administrācijas uzmanību, kas tajos nemiera gadus bija ļoti svarīgi. Tumšajā soda ekspedīcijas laikā aktīvais revolucionārs Apsesdēls jau skaitījās tik “bīstams”, ka viņa vārdu pat nedrīkstēja pieminēt.

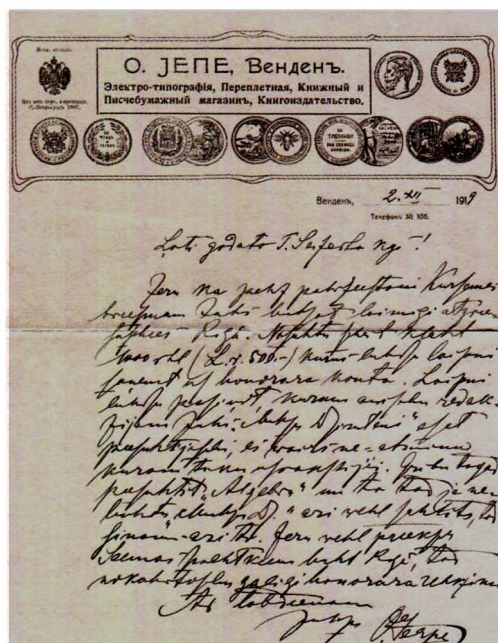
Oskars Jēpe izdeva gan iesācēju, gan pazīstamu autoru sacerējumus, piemēram, Burtnieces dzejas “Rudens puķes” (1908); skolotāja Kārļa Bormaņa (1877–1958) sakopotās dzejoļu izlases “Pūpoli” (1910), “Skujiņas” (1912) un “Skolēnu vakari” (1922); dzejnieku Jāņa Grīna (1890–1966) “Rožu ugunī” (1914); Jāņa Kārsteņa (1884–1921) “Gāju putni” (1910); Pāvila Roziša (1889–1937) “Zīļu rota” (1918); Apsesdēla “Es un mans” (1924); Teodora Zeiferta (1865–1929) “Saulrieti” (1926) un citas dzeju grāmatas.

1924. gadā iznāca rakstnieka Jēkaba Janševska (1865–1931) sakārtotais krājums “Latviešu Dzejas Pagalms”. Tā kā Jēpes apgāds bija ieguvis pēc Jāņa Ozola nāves pirmā, 1901. gada, izdevuma klišējas, tas nolēma antoloģiju atjaunot, papildināt un laist klajā otro izdevumu.

Šajā sakarā Egle vēlāk rakstīja: “Nebūs sevišķi jāuzsver, ka dzeju klajā laišanu grūti uzskatīt par vienkāršu dziļšanos pēc peļņas, jo dzeja nevienu izdevēju bagātu nav padarījusi, bet ka te sava daļa arī izdevēja tīri literāras intereses un simpātijas” [6, 299].

No prozas sacerējumiem pieminami Zeltmata (1868–1961) stāsti “Ēst gribas” (1910), “Nolādējums” (1911), “Modernas pasakas” (1912), Jāņa Jaunsudrabiņa (1877–1962), Augusta Baltpurviņa (1871–1930), Jāņa Kārsteņa, Pāvila Roziša, Teodora Zeiferta un citu rakstnieku stāsti (3. att.).

Apgāds izdeva arī ludziņas gan skolu, gan amatiereteātru vajadzībām, piemēram, J. Grīna “Glābts gods”, J. Ozola “Budeļi”, “Kur radās Latvijai spēki” un citas.

3. attēls. Oskara Jēpes vēstule
Teodoram Zeifertam 1919. gada 2. decembrī.

LU Akadēmiskā bibliotēka

Sevišķi lielu vērību Jēpe visu darbības laiku pievērsa bērnu un jaunatnes literatūrai. Viņa apgādībā iznāca dažādu autoru darbi atsevišķās nodalītās sērijās: “Bērnu un jaunības literatūra”, “Bērnu literatūra”, “Jaunības literatūra”.

Sērijas “Bērnu un jaunības literatūra” pirmsākums meklējams, kā to norāda Kārlis Egle, jau 1907. gadā, kad Cēsis iznāca jaunā skolotāja Jāņa Kārsteņa sakopotais krājumiņš “Brīvēstundas”. Misiņa bibliotēkas arhīva eksemplārā lasāma Egles piezīme: “Kā I .. uzskatāms šis krājums “Brīvēstundas”, ko P. Liepa [Valmierā] un O. Jēpe izdeva kopīgi ar firmu “Arājs””. Pēc tam šo krājumiņu Jēpe izdeva arī atkārtoti.

Sērijā iznāca arī Kārsteņa sakārtojumā grāmatas “Ziemas vakari”, “Pirmās vagas”, “Rudzu maize”; J. Grīna sakopotā “Lapu pa lapai” un citas grāmatas.

Sērijā “Bērnu literatūra” tika izdotas Kārļa Egles rediģētās grāmatiņas “Stāsti un pasakas”, “Vācelīte” un citas.

Sērijā “Jaunības literatūra” nāca klajā Jāņa Grīna sakopotie latviešu autoru darbi “Lauku ziedi”, “Bērības pagalmos”, vairāki Kārļa Egles tulkojumi, piemēram, Rabindranata Tagores “Pasta nams”, Oskara Vailda (*Oscar Fingal O'Flahertie Wills Wilde*; 1854–1900) “Granātābolu mājiņa”, “Laimīgais princis” un citi darbi.

Jēpes īpašo attieksmi pret grāmatām bērniem un jaunatnei ievēroja un pozitīvi novērtēja arī viens no lielākajiem un ievērojamākajiem 20. gadsimta 20.–30. gadu grāmatizdevējiem Jānis Rapa (1885–1941), kurš uzsvēra, ka iemīļoto jaunatnes literatūras sēriju izdevējs turpinājis, pat dienēdams karadienestā, un grāmatas izdevis arī vācu okupācijas laikā, kad nebija nekādas drošības par rītdienu [6, 300].

Lielāko un nozīmīgāko Jēpes izdevumu vidū minami rakstnieka Augusta Brača (1880–1967) divos sējumos [1–2, 1921], dzejnieka Eduarda Veidenbauma (1867–1892) vienās sējumā (1926), dzejnieka Edvarda Treimaņa-Zvārguļa (1866–1950) piecos sējumos [1–5, 1924–1926], rakstnieka Jura Neikena (1826–1868) vienā sējumā (1924), pedagoga, literatūras un zinātņu popularizētāja Aleksandra Dauges (1868–1937) divos sējumos (1921–1925), rakstnieka Zeltmata četros sējumos [1–4, 1918–1925] un literatūrvēsturnieka un rakstnieka Līgotņu Jēkaba (1874–1942) četros sējumos darbu sakopojumi ar plašiem biogrāfiskiem apcerējumiem.

Pateicoties Egles dienasgrāmatām, varam labāk iepazīties ar tā laika situāciju apgādniecību vidē. 1921. gada augusta beigās Treimanis–Zvārgulis kārtējo reizi bija iebraucis Rīgā, lai galīgi vienotos ar izdevēju Jēpi par savu kopoto rakstu izdošanu. Intrīģējošs ir Egles dotais dzejnieka raksturojums – viņš ir ekspanšīva personība: strauja temperamenta, ass, skarbs, aizrautīgs, noteikts spriedumos, vaļširdīgs, bet arī atjautīgs un humora pilns [3]. Treimanis–Zvārgulis sarunā minējis, ka esot apstaigājis arī citus izdevējus. Daži viņa rakstus laipni noraidījuši, citi aizbildinājušies, ka pašreiz to izdošanu nevarot atļauties, bet varbūt kādreiz vēlāk varēsot. Savukārt izdevējs Augusts Golts (1882–1968), kurš tajā brīdī vēl savu apgādu nebija atstājis brālēna Dāvida Zeltiņa (1867–1943) ziņā, bet veikalu pret vekseliem bija pārdevis grāmatizdevējam Jānim Rozem (1878–1942), pateicis, ka ar grāmatām turpmāk vairs nedomājot “krāmēties”, jo neatmaksājoties, pieturēšoties tikai pie spirtrūpniecības. Un, lai dzejnieks neļāunotos, viņš līcis iesaiņot un pasniedzis piecas pudeles vīna. Treimanis–Zvārgulis gan nodomājis – jā, tie tik ir laiki, vīns vairāk vērts kā dzeja! Stāstījuma noslēgumā dzejnieks teicis, ka būtu muļķis, ja rakstus nedotu Jēpem izdošanai, ja jau viņš pats to grib, kaut arī paredzams, ka izdevējs “uzņemsies ar to par daudz smagu nastu plecos” [3]. Kopotie raksti, kā norunāts, iznāca ar jaunā literatūrvēsturnieka Pētera Ērmaņa (1893–1969) kritiski biogrāfisku ievadu.

Vēstulē Līgotņu Jēkabam 1922. gada 22. aprīlī Jēpe rakstīja:

“Lūdzu man paziņot, vai būtu ar mieru nodot manā apgādībā Jūsu kopotu rakstu izdošanu. Drukājot kopotus rakstus, varētu ar vienu un to pašu salikumu taisīt izlasi priekš jaunatnes. Caur to samazinātos ļoti izdevniecības izdevumi un grāmatu varētu lētāk laist tirgū. Jāaizrāda Jums, ka konkurence tagad ir ļoti liela, un grāmatas, kā to Jūs jau būsit dzirdējuši, tiek ļoti maz pirktas. Pie mums Latvijā jau arī grāmata tiek ieskatīta kā greznuma priekšmets, un, ja grib lētāk izdot ārzemēs, to nevar darīt, jo nomuitota Latviešu grāmata tiek kā greznuma priekšmets” [11].

Divdesmito gadu grāmatizdevēju praksei raksturīgi, ka vēstulē minēti visi izdošanas un honorāra samaksas nosacījumi, piemēram, šajā gadījumā honorāru maksātu 12 % no brošētas grāmatas pārdošanas cenas, un izmaksa tiktu veikta

18 mēnešus pēc grāmatas iznākšanas. “Ja izdevējs šinī laikā atrastu par vajadzīgu cenu paaugstināt, tad to var darīt, maksājot autoram tik daudz vairāk honorāra par cik vēl ir neizmaksāts (proporcionāli). Ja autors visu honorāru jau saņēmis, nevar prasīt otrreiz, neskatoties uz to, ja izdevējs cenu paaugstina” [11]. Un vēl Jēpe vēstulē piebilda, ka pirmam sējumam jāiznāk ne vēlāk kā 1. novembrī, kā arī notika.

Īpaša izdevēja vēriba tika veltīta Kārļa Egles sastādītajam krājumam – latviešu rakstnieku autobiogrāfijas trīs daļās “Atziņas”. Veikt lielo, rūpīgo darbu Eglem palīdzēja viņa sieva, bibliogrāfe Elmīra Egle (1895–1979). Savā dienasgrāmatā 1922. gada 15. septembrī viņš rakstīja: “Strādājam abi ar Elmi ļoti daudz pie bibliogrāfijas un citiem materiāliem krājumam Atziņas. Tikai tagad es ieraugu, cik trūcīga, cik bēdīga mūsu speciālā, īpaši bibliogrāfiskā literatūra! Tā ir pilnīgi tukšs lauks, kur daudz lidumnieka darba veicams” [4]. Autobiogrāfiju kopojums iznāca 1923.–1924. gadā.

Vēl 1923. gada 25. oktobrī Jēpe vēstulē rakstīja:

“Ļoti cienīts K. Egles kgs! Atsaucoties uz Jūsu vēstuli no 12. X š.g., daru Jums zināmu, ka uzņemos izdot Jūsu sastādīto grāmatu “Atziņas” (Latvju rakstnieku autobiogrāfijas), kā arī pieņemu Jūsu vēstulē minētos noteikumus, kurus še vēl atkārtāju:

1. *Autobiogrāfiju krājums “Atziņas” aptvers visumā apm. 500–600 lpp. (vidēja 8 formāta), un tālab tās jāizdod divās daļās, katra grāmata apm. 300 lpp., 18–20 drukas loksnes. Pirmās grāmatas izdošanu varētu veikt šogad līdz Ziemassvētkiem, bet otro daļu nākamgada sākumā.*
2. *Šinī, kā pirmā izdevumā, katra daļa jādrukā ne vairāk kā trīs tūkstoši eksemplāros, kā to paredzējām pārrunājot.*
3. *Autobiogrāfiju autoriem honorārs aprēķināms pēc drukas loksņēm un izmaksājams pēc Latvijas rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības tarifa, kāds pastāv tanī brīdī, kad honorārus izmaksās.*
4. *Piezīme: Honorārus izmaksā izdevējs tūliņ pēc grāmatas iznākšanas, bet ne vēlāk, kā viena mēneša laikā.*
5. *Bez autoru honorāriem, Jums kā rediģētājam un bio–bibliogrāfisko materiālu sekmētājam izdevējs maksā divi tūkstoši pieci simts rubļu.*
6. *(2500, –) honorāra īpaši par katru drukas loksni, kā grāmatas 1., tā 2. daļā.*
7. *Piezīme: Šis honorārs izmaksājams sekoši: Pie vienošanās piecpadsmit tūkstoši rubļu (15 000, –), bet pārējā honorāra daļa ne vēlāk kā sešu mēnešu laikā pēc grāmatas iznākšanas. Šī piezīme piemērojama katrai grāmatas daļai atsevišķi.*
8. *Katram autoram jādod viens grāmatas autoreksemplārs, kurā ievietota viņa autobiogrāfija.*
9. *Jums kā rediģētājam izdevējs nodod desmit (10) eksemplārus no katras grāmatas, t. i., pirmās un otrās daļas ik pa desmit, pie kam divi no viņiem iesieti.*

10. *Grāmatas jādrukā uz laba papīra.*
11. *Drukātavā korektūras visas uz izdevēja rēķina.*
12. *Kā rediģētājs, tā autori patur visas sava garīgā darba tiesības šo grāmatu turpmākiem izdevumiem, dodot, protams, priekšroku līdzšinējam izdevējam. Līdz ar šās vēstules nosūtīšanu skaitu, ka esam vienojušies par augstāk minētās grāmatas izdošanu un tādēļ lūdzu sagatavot manuskriptu nodošanai* [12].

Tomēr iecerēto 500–600 lpp. vietā autobiogrāfiju krājums izvērtās daudz plašāks. Rezultātā plānoto divu daļu vietā tika izdotas trīs daļas: 1. daļa ar 320, [2] lpp. (1923); 2. daļa ar 409, [2] lpp. (1924); 3. daļa ar 428, [3] lpp. (1924). Attiecīgi izdevējam vajadzēja pārskatīt arī līguma punktus par samaksu K. Eglem kā rediģētājam un biobibliogrāfiju sastādītājam. Šķiet, ka abu pušu vienošanās bija veiksmīga, jo, kā solīts, jau uz Ziemassvētkiem iznāca grāmatas pirmā daļa. Arī šajā gadījumā vēstule sniedza ne tikai informāciju, bet pildīja arī līguma funkcijas.

20. gadu pirmajā pusē noritēja sarakste starp Jēpi, K. Egli un Kaudzītes Matīsu (1848–1926) par Kaudzītes kopoto rakstu izdošanu. Jēpe vēstulē Kaudzītem uzsvēra, cik pateicīgs jūtas par godu, ka viņš izšķīries uzticēt turpināt “mana neaizmirstamā audzinātāja Ozola darbu” [13]. Izdevējs cerot kopotiem rakstiem dot tādu ārējo ietērpju, kas apmierinās gan autoru, gan pircējus. Tomēr kopotie raksti netika izdoti. Tai pat laikā tika risinātas sarunas ar Kaudzītes Matīsu par grāmatas “Atmiņas no tautiskā laikmeta” izdošanu divās daļās, par kuru jau bija ieinteresējušies daudzi literāti. Arī Jēpe atzina, ka viņam kā izdevējam materiālā ziņā tas būtu izdevīgi [13]. Grāmata divos sējumos iznāca 1924. gadā.

1924. gada jūlijā Jēpe, izdodams Kaudzītes Matīsa “Jauno Mērnieku laiku” pirmo daļu, grāmatas priekšvārdā rakstīja: “Gribēdams izsargāties no nejaušībām un ieturēt izdevniecībā daudz maz noteiktu plānu, ar šo grāmatu uzsāku Latvju rakstnieku daiļdarbu virkni. Cerēdams uz autoru laipnu pretimnākšanu, šajā virknē esmu nodomājis sniegt stāstus, romānus, noveles, tēlojumus vai arī noskaņotus īsāku skicējumu krājumus prozā un dzejā” [22]. Sērijā “Latvju daiļdarbi” izdeva arī Augusta Baltpurviņa (1871–1930) un citu rakstnieku darbus.

No tulkojumiem pieminami arī Kārļa Egles tulkotie krievu rakstnieku Ļeva Tolstoja (*Ļev Nikolajevič Tolstoj*; 1828–1910) stāsti “Bērība”, “Zēna gadi”, “Jaunība” un Maksima Gorkija (*Maksim Gorkij*; 1868–1936) “Pasakas”; franču rakstnieka Gija de Mopasāna (*Guy de Maupassant*; 1850–1893) “Slokas stāsti” jaunā tulkotāja Rūdolfa Egles (1889–1947) tulkojumā no franču valodas; vācu rakstnieka Gerharta Hauptmaņa (*Gerhart Hauptmann*; 1862–1946) drāma “Vientuļi cilvēki” E. Treimaņa tulkojumā un citu autoru darbi.

Tulkojumi tika izdoti arī sērijā “Cittautu daiļdarbi”, piemēram, Žemaites (*Julija Beniusevičiūte-Žymantienē*; 1845–1921) “Rudeņa vakars” folklorista Jāņa Sproģa (1833–1918) tulkojumā un citas.

4. attēls. Oskara Jēpes firmas zīme.
Mākslinieks Jānis Jaunsudrabiņš.
LU Akadēmiskā bibliotēka

Tomēr izdeva ne tikai tulkoto daiļliteratūru. Jau 1910. gadā Pētera Bernarda tulkojumā iznāca profesora Iljas Mečņikova (*Il'ā Mečņikov*; 1856–1916) “Apcerējumi par cilvēka dabu”.

Savā izdevējdarbībā Jēpe pieskārs visdažādākajām tēmām. Viņa apgādā iznāca arī: Kārļa Ašmaņa (1876–1943) “Psiholoģijas pamatjautājumi” (2. izd., 1920); skolotāja Kārļa Bormaņa “Ticības mācību metodika” (1914); mācītāja Adama Jendes (1861–1918) “Ticības mācība pamat-, pirm- un papildu skolām” (1924); Augusta Brača “Pareizrunas mācība” (1922); H. un J. Zariņu sastādītās mācību grāmatas vācu valodā; Cēsu reālgimnāzijas skolotāja Arveda Smilgas (1879–1947) rokasgrāmata pašmācībai “Vadonis vācu valodā” (1918); skolotāja Mārtiņa Sostes (1887–1976) “Ģeometrija” pamatskolām un vidusskolām atkārtotos izdevumos; farmaceita un skolotāja Heinriha Vītoļņa (1896–1978) neorganiskā un organiskā ķīmija vidus- un arodskolām; E. Torgāna “Cilvēka anatomija un fizioloģija” (2. izd., 1924); Augusta Brača “Īsa rakstniecības mācība” divās daļās (1921, 1922); J. Ozola “Eiropa”, ģeogrāfija pamatskolu VI klasei un citas.

Ar mērķi ieinteresēt un izglītēt sabiedrību Jēpe izdeva arī Jura Neikena “Pedagoģiskus un sabiedriskus rakstus” (1924); Aleksandra Dauges rakstus par lietišķo pedagoģiju “Audzināšanas ideāls un īstenība” (1928), rakstnieka Haralda Eldgasta (1882–1926) “Pa okeānu” (2. izd., 1924) un citas.

Visplašākajam lasītāju lokam bija domātas grāmatas, izdotas sērijā “Mūsu rakstnieki”: Ērmaņa apcerējums “Edvards Treimanis un viņa dzeja” (1924), jurista un literāta Edgara Sūnas (1900–1981) apcere “Fricis Bārda”, Rūdolfa Egles (1889–1947) brošūra “Rūdolfa Egles Kārlis Veidenbaums: biogrāfija” u. c. Katra izmērā nelielā grāmatiņa ir papildināta ar attiecīgā rakstnieka fotogrāfiju.

Domājot par to, lai grāmatas saturs būtu ne tikai izglītojošs, bet arī praktiski noderīgs, apgāds izdeva sēriju “Populāri–zinātniski raksti”. Pircēju pieprasītas un iecienītas grāmatas bija: Jāņa Kaķiša (1898–?) “Mūsu pavasara augi”, fitopatologa Jūlija Smaroda (1884–1956) “Dārzogāju slimības un to apkarošana”, agronoma

Jāņa Bicka (1877–1933) “Latvijas augu noteicējs”, Edvarda Jansona “Mūzika”, īss apcerējums ar nošu piemēriem un citas.

Tāpat kā viņa skolotājs Jānis Ozols, Jēpe, izdodot grāmatas, vienmēr lielu uzmanību pievērša grāmatu ārējam izskatam. Lai darbs sekmētos, viņš, kaut arī reizēm trūka līdzekļu, sadarbojās ar dažādiem māksliniekiem, piemēram, Jāni Jaunsudrabiņu, Aleksandru Apsīti (1880–1943), Albertu Prandi (1893–1957), Jani Rozentālu (1866–1917), A. Zīvartu un citiem.

1930. gada oktobrī savas 25 gadu izdevējdarbības atceres sakarā izdevējs vēstulē Kārlim Eglem rakstīja:

“Mana firmas zīme man visu laiku nepatika, vienmēr gribēju grozīt, labot, bet nevarēju ne pie kāda slēdziena tikt. Kādai gan vajadzētu būt manas izdevniecības zīmei? Pūce? Lāpa? Tīkls? Arājs? – viss jau bijis. Gribēju vienmēr kaut ko īpatnēju. Kas mazā zīmējumā izteiktu manu vēlēšanos. Priekš desmit gadiem, apmēram, lūdzu Jaunsudrabiņam, lai uzmet vairāk skices priekš firmas zīmes. Starp visiem uzmetumiem atradu tai reizē šo par vispiemērotāko. Lai liktenīgā trīsstūrī būtu apgaismota Latvju grāmata no Latvijas saules!” [15] (4. att.).

Neskatoties uz sliktajiem gadiem grāmatu tirgū un dažādām nesaskaņām ar Grāmatu tirgotāju un izdevēju biedrību, kurā arī pats kādu laiku bija gan padomes, gan valdes loceklis, Jēpem izdevās pārvarēt grūtības un novērst vairākas paredzētās ūtrupes [16]. Tomēr 1933. gada janvārī izdevējam Ansim Gulbim (1873–1936) rakstītajā vēstulē jūtams liels rūgtums par to, ka viņa labi domātie priekšlikumi biedrībai palikuši tikai protokolos, ka, viņaprāt, biedrība grib gremdēt izdevēju, kurš strādā jau 28 gadus “sūro, grūto izdevniecības darbu”. Tā ir mūžīgā sāpe, kuru izjūt visi mazie, kaut arī principā labie, visu atzītie apgādi, sastopoties ar lielajām izdevniecībām cīņā par izdzīvošanu.

Galvenais nesaskaņu cēlonis bija piedalīšanās vai nepiedalīšanās Lēto grāmatu tirgū un Jēpes parāds, kuru varētu vismaz daļēji segt, ja viņš drīkstētu piedalīties Lēto grāmatu izpārdošanā [16]. Tas nekas, ka vēl pirms dažiem gadiem Gulbis, novērtēdams abu ilggadējo sadarbību, uzsvēra: “Jūsu mīlestība uz latviešu grāmatu lai noder par priekšzīmi visiem veciem un jauniem izdevējiem. Nebaidīdams materiālās rūpes, Jūs esat turējuši augsti paceltu priekšzīmīga latviešu izdevēja karogu” [10]. Pieredzējušo izdevēju sarūgtināja tieši tas, ka, runājot par naudu, tiek aizmirsta gan draudzība, gan bijusī kopdarbība, gan ideālisms. Kas atļauts lielajiem, ir liegts mazajiem...

Kārlis Egle, raksturodams visu Jēpes izdevējdarbību, rakstīja: “Ja arī literāriskas vērtības ziņā tās nav gluži vienādas, atgādās pa vidam pat dažāda stipri mazvērtīga, tad tomēr starp tām nav tādu, par kuru klajā laišanu izdevējam pašam vēlāk būtu jāsarkest” [6, 299].

Arī grāmatizdevējs Jānis Rapa ļoti labvēlīgi un atzinīgi novērtēja Jēpes izdevējdarbību:

“Viss Jūsu kapitāls bija enerģija un neatlaidība, bet šis kapitāls izrādījās par “neizdodamu dālderu” [..]. Ka Jūsu darbība ir bijusi kalpošana tautai, bet ne kails veikals, to noteikti apliecina Jūsu plašais apgādiens: tajā ir vairāk vai mazāk ejošas grāmatas, bet nav sensacionālu un lubeniecisku izdevumu. Jūsu izdotie Ed. Veidenbauma, Ed. Treimaņa kopotie raksti, K. Egles “Atziņas”, Kaudzītes Matīsa “Atmiņas no tautiskā laikmeta” u. c. pieder pie labākā latviešu grāmatniecībā. [..] Dažkārt šauros apstākļos, grūtībās un juku laikos Jūs esat stipri bijuši savā neatlaidīgā ideālismā, kas Jūs arvien pavadījis” [6, 300].

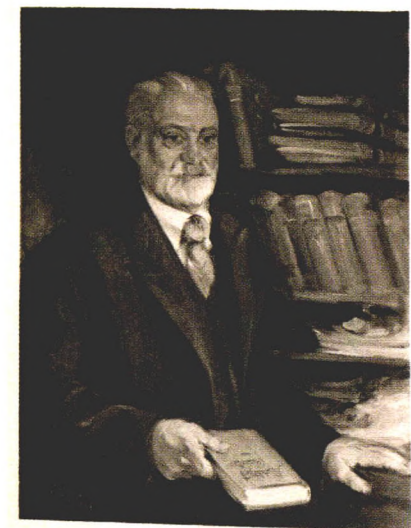
Optimistiskā ideālista mūža nogale

Oskars Jēpe gan sarunās ar laikabiedriem, gan dienasgrāmatas piezīmēs uzsvēra, ka grāmata viņam vienmēr ir bijusi dārga un mīļa ne vien kā uzturētāja, kā maizes devēja, bet vēl jo vairāk kā sirds lieta, kā kultūras darbs. Un, uzrunājot jaunākos izdevējus, viņš aicināja: “..grāmatu izdodot, neskatīties vienmēr, ko viņa man dos, bet gan, ko tu dosi tautai, kādu labumu tava izdotā grāmata atnesīs tautai” [15].

Interesants ir ieraksts Oskara Jēpes dienasgrāmatā. Ieraksts veikts jau 1926. gada 24. jūnijā: “Mēs .. turpinām meklēt to papardes ziedu un cerējam, ka esam jau redzējuši ziedam to mūsu – kā vietā un nevietā sakām, “brīvajā Latvijā”. Bet vai mums vēl ilgi būs īstais papardes zieds jāmeklē, kas to zina. Korupcija – partijas – ķildas – kad tās beigsies Latvijā, kad Latvija būs vienota, kad latvis nepārdos savu Latviju par latu, tad uzziēdēs papardes zieds. Tādēļ meklēsim šo papardes ziedu līdz ar jaunatni, jo tai pieder nākotne, meklēsim šo papardes ziedu darbā un sevišķi kulturālā darbā. Viens šāds kulturāls darbs ir grāmatu izdevniecība” [14].

20. gadsimta 30. gados, pārtraucis izdevēja darbību, Jēpe strādāja Cēsu Amatnieku biedrības bibliotēkā. Viņš arvien rosīgi piedalījās Cēsu sabiedriskajā dzīvē, bija Cēsu Amatnieku biedrības godabiedrs, Cēsu Viesīgās biedrības mūža biedrs ar 75. kartes numuru [1] un Brāļu kapu un pieminēkļu komitejas loceklis. Jēpe ne tikai aktīvi līdzdarbojās dažādos pasākumos, bet arī iespēju robežās centās palīdzēt materiālā ziņā, piemēram, jau 1923. gadā Cēsu Viesīgās biedrības valde izteica dziļu pateicību izdevējam par grāmatām, kuras viņš ziedojis Cēsu teātrim [2].

No 1938. gada jūlija līdz 1943. gadam Jēpe strādāja kā atbildīgais vadītājs dēla Ernesta Jēpes (dz. 1908. g. 2. jūlijā) grāmatu veikalā – “E. Jēpes grāmatu veikals” – Cēsīs, Rīgas ielā 27 [16]. Vēlāk vēstulē Egļem sirmais izdevējs tomēr atzina: “Ar nesalaužamu enerģiju strādāju vienmēr to darbu, ko Dievs man uzlicis par pienākumu. Arī tas, ka man bija jāstrādā uz dēla Ernesta vārda, manu darba

1.1.44
Oskars Jēpe

5. attēls. Gleznas “Oskars Jēpe” fotouzņēmums, gleznota 1943. gadā. Mākslinieks Arturs Dronis. Fotogrāfs nezināms.

LU Akadēmiskā bibliotēka

prieku nav visai paņēmis. Iekšķīgi tomēr jūtu lielu sarūgtinājumu, ka dēls negrib turpināt tēva tik svētīgo tautas kultūras darbu. Bet tas jau ir latvju grāmatnieku liktenis – nav grāmatnieku firmu otrā augumā” [17] (5. att.).

Nerimstošais cīņas spars tomēr uzvarēja, un 1944. gada 15. decembrī Cēsu apriņķa Izpildu komiteja apliecināja, ka tai nav iebildumu, ka pilsonis Oskars Jēpe atver Cēsīs, Rīgas ielā 27 grāmatu tirgotavu un antikvariātu un tajā tirgojas likuma noteiktās robežās [18]. Taču ar 1947. gada 1. janvāri viņam šāda atļauja vairs netika izsniegta. 1946. gada decembrī Jēpe, nezaudējis cerības, vērsās ar lūgumu pie LPSR tirdzniecības ministra dot “iespēju tālāk nodarboties savā iemīļotā darba laukā kā grāmatu un rakstāmu lietu tirgotājam” [19]. Lūgumrakstā sirmmais izdevējs norādīja, ka nepārtraukti darbojies kā grāmatnieks gan Cēsīs, gan Rīgā jau kopš 1905. gada un ka grāmata viņam “ir dārga un mīļa bijusi ne vien kā manis uzturētāja, bet vēl jo vairāk kā sirds lieta, kultūras darbs”. Uzsvērdams, ka visus kara gadus pavadījis Cēsīs un turpinājis darbu pat vissmagākajos apstākļos, Jēpe norādīja, ka visu šo laiku viņš ir spējis nodrošināt gan sevi, gan savu slimo sievu, nelūgdams un nesāņemdams nekādu pabalstu [19]. Tomēr lūgums izskanēja bez atsaucis.

Kaut arī visu mūžu Jēpe bija nostrādājis grāmatniecības laukā, tomēr padomju vara viņam pensiju nepiešķīra. Vecumdienas kādreiz tik ražīgais, rakstniekiem izpalīdzīgais izdevējs, veikalnieks un mājas īpašnieks bija spiests pavadīt trūcumā vasaras mājā Cēsīs.

Ar rūgtumu viņš secināja: “Ja visu mūžu ir viens darbs ar mīlestību un aizraušanos darīts, neprasot, kas man par to būs, bet tomēr pēdēji nonāk pie tā, ka pat pietrūkst tā visvajadzīgākā, tad nav brīnums, ka no optimista jāpaliek par pesimistu... Viens apmierinājums tomēr man ir: esmu labu gribējis, labu darījis” [19].

Tomēr arī grūtībās viņa grāmatu mīlestība nezuda, un vēstulē Kārlim Eglem 1950. gada 19. septembrī viņš rakstīja: “Šodien, kad Misiņa bibliotēka atskatās uz nostaiģātiem 65 gadiem, metu skatus atpakaļ.., kad es kā nelaiķa Jāņa Ozola māceklis grāmatu sietuvē braukāju ar grāmatām uz tirgiem, tad man daudzreiz bija jāpārguļ Lejasciemā pie Misiņa, jo Ozolam bija labas attiecības ar Misiņu. Lai gan Misiņam Lejasciemā bija diezgan mazs dzīvoklis, kurā arī bija ievietota grāmatu sietuve, tomēr Misiņa un tā kundzes viesmīlība bija vienmēr redzama. Pēc atpūtas laidām tad tālāk gan uz Alsviķu, gan uz Alūksnes un citiem tirgiem, jo Misiņš jau bija labi “specializējies” tirgus budku taisīšanā un viņa kundze pārdošanā. Šo mākslu tad viņš arī man ierādīja. Lejasciemā dzīvoklī Misiņš man rādīja savu “bibliotēku”, kura sastāvēja no viena plaukta ar grāmatām. No šās bibliotēkas nu izauga liela tāda veida kultūras iestāde Latvijā. Šo kultūras iestādi Tu esi vadījis objektīvi, ar sirdsdedzību un mīlestību visus šos gadus, no tā laika, kamēr Tu beidzi strādāt manā bibliotēkā. Šinī laikā Misiņa bibliotēka ir vēl jo krāšņāki uzplaukusi un pieņēmusies plašumā par pērli visai Latvju tautai. Dievs lai Tev dod veselību, spēku un izturību šo pērli glabāt un auklēt vēl ilgus gadus” [20].

Oskars Jēpe mira 1951. gada 12. maijā Cēsīs, turpat Cēsu kapos arī apglabāts. Jau 1924. gada 20. martā dienasgrāmatā viņš rakstīja: “..lai mana izdevniecība paliek mans monuments, mans kapa akmens, kuru sev celdams esmu gājis dažu labu ērkšķu un dadžu pilnu ceļu” [14].

Jēpes darba līdzgaitnieks Kārlis Egle, vislabāk viņu pazīdams un saprazdams, raksturoja grāmatnieku kā “ļoti uzņēmīgu, enerģisku, nesalaužamu un nenogurdināmu, pārliecinātu fatālistu, kas visu veica tikai pats saviem spēkiem, bez palīdzības un atbalsta, bez valsts pabalstiem” [8], kā grāmatu mīlotāju, kas nav “bijis tikai vienkārši grāmatu tirgotājs, bet arī rakstniecības veicinātājs un kuplinātājs” [7].

Latviešu grāmatniecības vēsturē Oskaram Jēpem pieder kaut neliela, tomēr cienājama un nozīmīga vieta.

Avoti un literatūra

1. *Cēsu Viesīgās biedrības Mūža biedra karte*, 1924. O. Jēpes fonds, 2, 8. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.
2. *Cēsu Viesīgās biedrības valdes pateicība*, 1923. O. Jēpes fonds, 2, 8a. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumi.